

кону можуть бути лише результати наступних оперативно-розшукових заходів: опитування осіб за їх згодою; контрольних закупок товарів; вилучення предметів, документів і даних; здійснення візуального спостереження в громадських місцях. Результати окремих оперативно-технічних заходів (зокрема зняття інформації з каналів зв'язку) ознакою допустимості не володіють¹.

Підводячи підсумок розгляду питань, пов'язаних з оцінкою результатів оперативно-розшукової діяльності, слід зазначити, що для визнання їх доказового значення теоретичний і практичний інтерес має їх діагностика з позицій вивчених критеріїв – належності, вірогідності і допустимості.

УДК 351.746.2:340.5 ■ **ПРАВОВЕ ЗНАЧЕННЯ НЕГЛАСНО**
Д.С. Алексенко ■ **ОТРИМАНОЇ ІНФОРМАЦІЇ:**
■ **ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ**

У статті аналізуються питання правової значимості негласно здобутих відомостей в контексті порівняльно-правового дослідження. Визначено особливості використання результатів оперативно-розшукової діяльності у правоохоронній практиці іноземних держав.

Ключові слова: порівняльно-правові аспекти; розслідування злочинів; оперативно-розшукова діяльність; результати оперативно-розшукової діяльності.

В статье анализируются вопросы правовой значимости негласно полученных сведений в контексте сравнительно-правового исследования. Определены особенности использования результатов оперативно-розыскной деятельности в правоохранительной практике иностранных государств.

Ключевые слова: сравнительно-правовые аспекты; расследование преступлений; оперативно-розыскная деятельность; результаты оперативно-розыскной деятельности.

In article the question about legal importance of operational detection results in comparative-legal perspective are analyzed. An application information received in operational detection at foreign judicial practice are investigated

Key words: comparative legal aspects; investigations of crimes; operational detection; results of operational detection.

Національне законодавство, що стосується оперативно-розшукової діяльності та кримінального судочинства переживає період глибокого та радикального реформування. Ці обставини зумовлюють активізацію наукового пошуку, особливо в частині використання в доказуванні результатів оперативно-розшукових заходів, оскільки саме ці аспекти правової реформи сприймаються неоднозначно і спричиняють наукову дис-

¹ Тертишник В.М., Антонов К.В. Допустимість використання при доказуванні даних, здобутих органами оперативно-розшукової юрисдикції // Права людини і інформація: Збірник наукових праць. – К.: НАВСУ, 2001. – С. 120-123.

кусю¹. З огляду на полемічний характер питання про правову значущість негласно здобутих відомостей вважаємо за доцільне розглянути цю проблему у дзеркалі порівняльного правознавства. Актуальність подібного дослідження визначається тим, що, по-перше, процесуальні традиції й досвід іноземних держав можуть бути одним з джерел знань для створення досконалої правової основи розслідування злочинів. По-друге, подібний екскурс дозволить критично оцінити заперечення окремими авторами доказового значення результатів оперативно-розшукових заходів шляхом посилання до стандартів європейських держав².

Однак перш ніж приступити до основного питання вважаємо за необхідне зробити деякі уточнення. Під негласно отриманою інформацією маються на увазі результати оперативно-розшукової діяльності, але оскільки законодавству багатьох західних держав не відомий цей правовий інститут, більш правильним, на наш погляд, буде використання саме цього словосполучення. Відповідно, до негласно отриманої інформації слід віднести результати дій, які в національному контексті традиційно належать до оперативно-розшукової діяльності – зняття інформації з каналів зв'язку, контроль поштово-телеграфної кореспонденції, візуальне спостереження, отримання інформації від негласних джерел тощо.

Немає потреби в подібних уточненнях при порівняльно-правовому аналізі законодавства деяких держав пострадянського простору. Так, в Російській Федерації, як і в Україні, прийнятий спеціальний законодавчий акт, що визначає загальні засади оперативно-розшукової діяльності – Федеральний Закон "Про оперативно-розшукову діяльність". Питання подання результатів ОРД урегульовано також спеціальним нормативним актом – Інструкцією про порядок подання результатів оперативно-розшукової діяльності органу дізнання, слідчому, прокуророві або в суд³.

Даний документ передбачає подання результатів ОРД у вигляді узагальненого офіційного повідомлення (довідки-меморандуму) або у вигляді оригіналів відповідних оперативно-службових документів, які після визначення їх належності й значимості для кримінального судочинства можуть бути долучені до кримінальної справи. Матеріали, що представ-

¹ Див.: Грошевий Ю.М., Дідоренко Е.О., Розовський Б.Г. Кримінально-процесуальні аспекти оперативно-розшукової діяльності // Право України. – 2003. – № 1. – С. 73-78; Розовський Б.Г. Ненаучні замітки о некоторых научных проблемах уголовного процесса: Эссе. – Луганск, 2004; Шумило М.Є. Наукові засади використання оперативно-розшукових матеріалів у доказуванні в кримінальних справах // Судова реформа в Україні: проблеми та перспективи: Мат. конф. / За ред. В.В. Сташиса та ін. – Х., 2002. – С. 188-191.

² Чверткін М.И. Данные оперативно-розыскной деятельности – фундамент доказательства или его подмена? // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС ім.10-річчя незалежності України. – 2004. – № 2. – С. 203-211.

³ Приказ ФСИН РФ, ФСБ РФ, МВД РФ, ФСО РФ, ФПС РФ, ГТК РФ, СВР РФ от 13 мая 1998 г. № 175/226/336/201/286/410/56 // Бюллетень нормативних актів федеральних органів виконавчої влади. – 1998. – № 23.

ляє оперативно-розшуковий підрозділ, згідно п. 18 зазначеної Інструкції, повинна супроводжувати інформація про час, місце й обставини вилучення в ході оперативно-розшукової діяльності предметів і документів, одержання відео- і аудіозаписів, кіно- і фотоматеріалів, копій і зліпків, необхідно навести опис індивідуальних ознак зазначених предметів і документів. При цьому Інструкцією допускається подання матеріалів у копіях, у тому числі з переносом найбільш важливих моментів (розмов, сюжетів) на єдиний носій, що обов'язково зазначається в супровідних документах (протоколах). Оригінали матеріалів у цьому випадку зберігаються в оперативному підрозділі до завершення судового розгляду й набрання вироком законної сили¹.

Доволі активно негласно отримані відомості використовуються в кримінальному судочинстві держав так званого "далекого зарубіжжя" - Австрії, Великобританії, Німеччини, Колумбії, Катару, США, Франції². У США, наприклад, всупереч поширеній думці про жорсткість норм доказового права³, результати таємного спостереження активно використовуються у доказуванні (справи *Goldman v. United States*, *United States v. Knotts*)⁴. Негласно отримана інформація не втрачає доказового значення, навіть коли формально існують певні порушення закону, але фактично вони не вплинули на достовірність доказу й істотно не звузили права заінтересованих осіб. У судовій практиці цієї держави існує безліч винятків із правила "плодів отруєного дерева" (так звані "exclusionary rules")⁵. У США останнім часом також значно розширено можливості проведення негласних заходів, особливо при розслідуванні тероризму⁶.

У Німеччині для доказування в кримінальних справах використовуються не тільки результати оперативно-технічних заходів (прослухову-

¹ Громов Н.А., Колдин В.А., Гуштин Н.А. Теоретические и прикладные аспекты представления оперативными подразделениями видео- и аудиозаписи, кино- и фотосъемки дознавателю, следователю, прокурору и в суд // Оперативник. - 2005. - № 2; Пономаренков В.А., Алферов В.Ю., Царева Н.П., Громов Н.А. Представление оперативными подразделениями материалов фото- и киносъемки, аудио- и видеозаписи органу дознания, следователю, прокурору или суду // Следователь. - 2002. - № 11.

² Див.: Захарцев С.И., Рохлин В.И. Правовое регулирование использования результатов ОРД в зарубежных странах // Правоведение. - 2004. - №2. - С.111-122.

³ Див.: Чувилев А., Лобанов А. "Плоды отравленного дерева" // Российская юстиция. - 1996. - №11. - С.47.

⁴ The Constitution of the United States of America: Analysis and Interpretation (annotations of cases decided by the Supreme Court of the US to June 29, 1992) / Prepared by the Congressional Research Service Library of Congress / Johnny H. Killian, George A. Costello. - Washington: U.S. Government printing Office, 1996. - P. 1251.

⁵ Bohm R.M. Introduction to criminal justice / Robert M. Bohm, Keith N.Haley. - Westerville: "Glencoe / McGraw-Hill", 1997. - P. 120-121.

⁶ Див.: Властькин В. Угрожает ли "Акт Патриота" Биллю о правах // Российская юстиция. - 2002. - № 2. - С. 57.

вання телефонних розмов, візуальне спостереження, аудіо- і відеоконтроль приміщень та ін.)¹, а й відомості, отримані негласним апаратом. Згідно з прийнятим у 1962 р. рішенням сенату Верховної Судової палати ФРН використання при судовому розгляді справи відомостей, отриманих від негласних працівників, не вимагає їх присутності та виступу як свідків².

Відзначимо, що в багатьох порівняльно-правових дослідженнях підкреслюється неможливість копіювання окремих норм іноземного законодавства у національне, без урахування суміжних правових інститутів. Але здійснений екскурс до правових реалій іноземних країн все ж таки дозволяє зробити деякі висновки, актуальні в тому числі й для національного законодавства:

1. Для більшості західноєвропейських держав не існує проблеми доказового значення негласно отриманих відомостей (за умов законності їх отримання), оскільки не має чіткого поділення на оперативно-розшукову й процесуальну діяльність, яке притаманне пострадянським державам. Це зайвий раз підтверджує штучність цієї проблеми і свідчить на користь доказового значення результатів окремих оперативно-розшукових заходів.

2. Ефективне використання негласно отриманих відомостей в доказуванні можливе лише за наявності детальної і чіткої правової регламентації як самого доказування, так вихідних положень негласного отримання інформації. В деяких державах окремим заходам присвячені спеціальні нормативно-правові акти, проте в законодавстві України питання оперативно-розшукової діяльності регламентовано лише в загальному виді. Більш того, в США, наприклад, впровадження законспірованих працівників правоохоронних органів у злочинні групи, легендування їх діяльності, інші організаційно-тактичні питання регламентуються відкритими інструкціями Генерального Аторнея, доступними навіть у мережі Інтернет. В Україні ж законодавчі акти лише в загальній формі регламентують оперативно-розшукові процедури, часто суперечать один одному (достатньо порівняти, наприклад, ч. 2 ст. 8 Закону "Про оперативно-розшукову діяльність" і ч.5 ст. 97 КПК), в той час як більшість аспектів оперативно-розшукової діяльності регулюється відомчими нормативними актами таємного характеру. Звичайно, що наявна ситуація з вузькокорпоративним, переважно таємним підходом до регулювання оперативно-розшукових процедур має свій вплив на використання в доказуванні відомостей, отриманих під час ОРД. Наприклад, в Російській Федерації судді, за свідченням С.І. Захарцева, в силу недостатньої обізнаності стосовно особливостей здійснення оперативно-розшукових заходів, з

¹ Див.: Кигас В.Н. Контроль за телефонними розговорами в ФРН // Борьба с преступностью за рубежом (по материалам зарубежной печати). - 2005. - № 5. - С. 25-29.

² Див.: Ахкубеков А.Х. Правовое регулирование ОРД в Германии // Оперативник. - 2005. - № 1. - С. 51.

великою недовірою залучають їх результати у процес прийняття рішень по справі¹.

3. Використання негласно отриманих відомостей в певній мірі залежить і від позитивного сприйняття суспільством цієї складової правоохоронної діяльності. Вкрай важливим в цьому сенсі вбачається публікація річних звітів про проведення негласних оперативно-розшукових заходів, як це прийнято у більшості західних країн.

УДК 343.983

В.В. Арешонков

**ЛАЗЕРНЕ МАРКУВАННЯ ДЕТАЛЕЙ
ГЛАДКОСТВОЛЬНОЇ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ
ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ
ЇЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ**

У статті досліджується можливість використання лазерного випромінювання для нанесення маркування на частини гладкоствольної вогнепальної зброї з метою подальшої її ідентифікації. Також розглядаються деякі криміналістичні аспекти, які необхідно враховувати при нанесенні індивідуальних ознак на частинах вказаної зброї.

Ключові слова: *лазерне маркування, гладкоствольна вогнепальна зброя, ідентифікація.*

В статье исследуется возможность использования лазерного излучения для нанесения маркировки на части гладкоствольного огнестрельного оружия с целью последующей его идентификации. Также рассматриваются некоторые криминалистические аспекты, которые необходимо учитывать для создания индивидуальных признаков на частях указанного оружия.

Ключевые слова: *лазерная маркировка, гладкоствольное огнестрельное оружие, идентификация.*

We research in this article the opportunity of using laser emission for plotting the labelling on smooth-bore firearms for its future identification. Also we examine criminalistic aspects, which we have to take into account while plotting individual signs on mentioned parts of weapon.

Key words: *laser marking, smooth-bore weapon, identification.*

З часу винайдення лазери зарекомендували себе як готові рішення ще невідомих проблем. Завдяки своїм унікальним якостям, вони почали широко використовуватись у багатьох сферах науки, техніки та в побуті. Не є винятком і криміналістика, якій для вирішення своїх завдань необхідно постійно розвиватись в умовах науково-технічного прогресу.

У судовій балістиці лазери використовуються для вирішення ши-

¹ Захарцев С.И. Надо ли судье знать ОРД? // Российский судья. – 2004. – № 1. – С. 13-14.